

ЗБЕРЕЖЕННЯ СПАДЩИНИ СКОВОРОДИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Уколов Д. В.

Науковий керівник – канд.іст.наук, доц. Бадєєва Л. І.
Харківський національний університет радіоелектроніки
(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

Розглянуто доробки, які показують актуальність збереження спадщини Григорія Савича Сковороди. Досліджено філософію Сковороди, яка сприяє розвитку поглядів у сучасній українській культурі. Описано роботу Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України та Переяславського університету ім. Сковороди, які сприяють збереженню спадщини Сковороди.

Ключові слова: Григорій Савич Сковорода, філософія поглядів, розвиток сучасної української культури, популяризація сквородіани, НАН України, національна ідентичність.

Український Платон, Сократ, мандрівний філософ – це лише невеличка частина висловів, які чітко можуть охарактеризувати видатного філософа, майстра слова, Григорія Савича Сковороду. Саме його можна вважати найвидатнішою постаттю у культурному й літературному житті України XVIII ст. Великий народний мислитель, просвітитель і письменник, він у своїх творах розвивав ідеї, актуальні для того часу, виражав передові погляди українського громадянства. Його філософська й літературна творчість – це остання ланка в перехідному періоді від давньої української літератури до нової.

Григорій Савич був всебічно обдарованою людиною – філософом, письменником, педагогом, знавцем античності й середньовіччя, володів кількома мовами – латинською, старогрецькою, староеврейською, польською, німецькою, російською. Він постійно поглиблював свої знання, передаючи їх у той же час далі учням, близьким, випадковим слухачам. Мандруючи світом, він цікавився життям, культурою інших народів, а потім додавав почуте до своїх творів. Кращі його поезії, що ввібрали досягнення народної лірики і сатирично-гумористичного віршування XVIII ст., ще за життя поета стали народними піснями, увійшли до репертуару народних співців – кобзарів і лірників, зазнали народних переробок.

До його доробок належить 18 філософських творів, 7 перекладів, збірник «Сад Божественних пісень», «Байки Харківські», де можна спостерігати відображення світогляду життя письменника. Провідне місце у філософській системі Г. Сковороди займає розроблена ним теорія пізнання.

Погляди Сковороди сприяли розвитку сучасної української культури. Пропоную власне їх розглянути для розуміння їхньої актуальності. Філософія тлумачиться ним як любов до мудрості. Основними положеннями філософської системи Сковороди є вчення про дві натури та три світи. З погляду головної

проблеми філософії Сковороди, якою є проблема людського щастя, це вчення конкретизує розуміння шляху до досягнення цієї мети. Вихідним для нього є погляд на світ, що складається з двох натур. Окрім цього, шлях до щастя пролягає, на його думку, через моральне вдосконалення людини. Цим зумовлюється підкреслений персоналізм, в центрі якого жива людська особистість, завдяки якому буття особистості змальовується як безперестанне творіння людиною себе. Буття для Сковороди виступає передусім як моральне діяння. Вирішальне значення у вченні Сковороди посідає концепція «сродної праці», що визначає сенс людського буття.

До його творів зверталася велика кількість письменників, зокрема Тарас Шевченко, Іван Котляревський, Микола Драгоманов, Пантелеймон Куліш та інші. Окрім цього, поетичні твори Сковороди створили передумови для появи «Енеїди» І. Котляревського – першого твору нової української літератури. Поезії Сократа можна вважати доповненням до його філософських трактатів і діалогів. Автор у поетичній формі розвиває ті ж думки й погляди, що виражені й у філософських творах. Щоб оцінити вплив доробок мандрівного філософа на сучасність, пропоную звернутися до аналізу творчості поета Сергієм Єфремовим: «...досить буде сказати, що сучасники бачили в ньому «мандровану академію» і його самого вважали вартим за університет; досить сказати, що коли треба було тоді знайти в Україні ідейну, чесну та чисту людину, шукали її між «сковородинцями», тобто учнями цього чудного чоловіка та прихильниками його науки. І навіть перший на території України університет Харківський не дурно постав на Слобідській Україні, де найбільше жив і навчав Сковорода... Жертви на новий університет, після закликів і «драматичних жестів» Каразіна (р. 1802), посипались головним чином од учнів Сковороди, знайомих та приятелів його, і тих жертв зразу ж набралось на велику, як на той час, суму – 400.000 карб. Впливу од Сковороди безперечно зазнав і батько нового українського письменства Котляревський, і батько української повісти Квітка...»

Пам'ять про Григорія Сковороду зберігалася з покоління в покоління серед слобожанського дворянства, що підтримувало інтерес до українських традицій та стимулювало культурний і освітній розвиток регіону. Під час національного відродження ХІХ–ХХ ст. Г. С. Сковорода посідає чільне місце серед видатних діячів минулого, які заклали основи української культурної традиції. Зі здобуттям Україною незалежності постать Г. С. Сковороди стає невід'ємним складником національної ідентичності, його твори вивчають у школах та університетах, його ім'ям називають вулиці в населених пунктах усіх куточків України.

Перейдемо власне до того, як же саме можна зберегти спадщину Сковороди в умовах війни. Як відомо, у Сковородинівці Харківської області, де власне помер Григорій Савич, знаходився музей, присвячений його життю та творчості. Але, на превеликий жаль, в умовах повномасштабної війни України з росією, його було зруйновано ворожим обстрілом. Попри це, кожен може відвідати музей у режимі он-лайн, оскільки керівництво закладу сприяло розвитку новітніх можливостей. Варто також зазначити, що наразі велика

кількість науковців займається вивченням життя та творчості Сковороди по всьому світу. Хочу зазначити про деякі довоєнні доробки та проєкти, які були проведені завдяки співпраці науковців НАН України (Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка). Зокрема вони та представники Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди і Канадського інституту українських студій (Едмонтон) 2011 року видали «Повну академічну збірку творів» Г. С. Сковороди за редакцією Леоніда Володимировича Ушкалова. Творчістю Г. С. Сковороди активно цікавляться зарубіжні вчені, книги про нього й окремі його твори опубліковано багатьма мовами світу. Особливо слід відзначити німецького професора Роланда Піча, який відомий не тільки своїми розвідками з філософії Сковороди, а й перекладами творів мислителя німецькою мовою. У той же час в Україні також уважно стежать за світовою сковородіаною, популяризуючи дослідження, присвячені Григорію Сковороді. В Інституті філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України разом з Інститутом літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України започатковано довгостроковий проєкт – серію видань «Skovoroda World Studies» / «Світові сковородинські студії». У рамках цього проєкту 2017 р. у видавництві «Академперіодика» опубліковано книжку італійської дослідниці Марії Грації Бартоліні «Пізнай самого себе. Неоплатонічні джерела в творчості Г.С. Сковороди», яка 2018 р. здобула премію імені Івана Франка; підготовлено до друку працю польського науковця Міхала Тадеуша Гандзеля «Теорія пізнання самого себе Григорія Савича Сковороди. Історико-філософські студії». Готується до друку книжка німецької дослідниці Елізабет фон Ердман «Несхожа схожість. Онтопоетика українського філософа Григорія Сковороди (1722–1794)». Окрім цього, в Україні наразі проводиться велика кількість наукових конференцій, присвячених життю та творчості філософа. Варто згадати Міжнародну конференцію «XXI Сковородинівські читання», яка проходила 6 жовтня 2022 року в університеті Григорія Сковороди в Переяславі, де були проведені змістовні секційні засідання та сенсові позапанельні розмови, виставки творчих робіт сковородинівців, екскурсії музеями та історичними місцями Переяслава.

Отже, спадщина Г.С. Сковороди, до якої належать філософські трактати і діалоги, вірші, байки, листи, а також музичні твори й переклади, має філософське, педагогічне, художнє та мистецьке значення, яке справді важливе для української культури і сьогодні. Та саме пам'ять про філософа зберігається завдяки конференціям, подібним до цієї, навіть у такий скрутний час. Саме тому я хочу подякувати її організаторам за таку можливість поглибитися у спадщину Українського Платона, який грає настільки велику роль у житті кожного українця!

Література

1. Єрмоленко А. Григорій Сковорода та сучасність / Анатолій Єрмоленко. – Київ : Вісник НАН України, 2020. – 5 с.
2. Єфремов С. Історія українського письменства, Т. 1 / Сергій Єфремов. - Київ; Лейпциг : Українська Накладня, 1924. – 445 с.